

Η σχέση της Ψυχής με τη Σάρκα, τα Οστά και το Κεφάλι στην Π. Διαθήκη

[Ορθοδοξία](#) / [Παλαιά Διαθήκη](#)

[Εύη Παπαϊωάννου, Θεολόγος - Νομικός](#)

Συνεχίζοντας στη διερεύνηση της έννοιας της ψυχής στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης (προηγούμενο άρθρο: www.remprousia.gr/?p=85151), η μελέτη της κ. Ε. Παπαϊωάννου εξετάζει ειδικότερα τις σχέσεις της ψυχής με τα κυριότερα μέλη του σώματος στη Βίβλο.

3.2.γ. Ψυχή και Σάρκα

Για το θέμα το οποίο πραγματευόμαστε παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η εναλλαγή των όρων σαρξ και ψυχή κατά την αναφορά τους σε όμοια πράγματα. Στην παράγραφο αυτή δεν σκοπεύουμε να καταδείξουμε τον σύνδεσμο της ψυχής με το ανθρώπινο σώμα, πράγμα που εύλογα μπορεί να παρανοηθεί από τον τίτλο και που αφορά ολόκληρο το παρόν κεφάλαιο. Απλά σκοπεύουμε να επισημάνουμε πότε η ψυχή και η σάρκα χρησιμοποιούνται ως νοηματικά παράλληλες έννοιες και να εξετάσουμε αν η εναλλαγή αυτή οδηγεί σε κάποιο χρήσιμο για την έρευνά μας συμπέρασμα.

Ο όρος σαρξ (μπασάρ στο MT) πέρα από την έννοιά του καθ' εαυτή, πολλές φορές σημαίνει τον όλον άνθρωπο. Αυτή η σημασία του τον φέρνει σε νοηματική εγγύτητα με τον όρο ψυχή με την εξής μικρή αλλά σημαντική διαφορά: σαρξ είναι κάθε ζωντανός οργανισμός ενώ ψυχή είναι κάθε ζωντανή ξεχωριστή ύπαρξη. Ο όρος ψυχή δηλαδή ενέχει περισσότερο την έννοια της εξατομικευμένης υπάρξεως.

Όταν οι όροι χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τον άνθρωπο έχουν συνώνυμη σημασία πράγμα που συμβαίνει στα χωρία Ψαλμ. 84,2, 119,120, Ιώβ 4, 15, 21,6 και Παρ. 4,22[65].

Πρέπει ωστόσο να καταγραφεί και μια ποιοτική διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο έννοιες. Όταν ο όρος σαρξ εμφανίζεται απομονωμένος από τον όρο ψυχή, αναφέρεται στον άνθρωπο κυρίως ως προς την κατάσταση της φθαρτότητας και της αδυναμίας του (Ησ. 40,6). Η σάρκα στο βαθμό που δεν εναντιώνεται στον Θεό, ζωογονείται από αυτόν, είναι δηλαδή επιδεκτική του πνεύματος και της ευλογίας του Θεού[66]. Πουθενά δεν υποκρύπτεται κάποια δυαλιστική αντίθεση, μεταξύ σαρκός και ψυχής, πράγμα που θα τορπίλιζε τα θεμέλια της παλαιοδιαθηκικής ανθρωπολογίας. Ακόμη και στο Ησ. 10,18 «και καταφάγεται από ψυχής έως σαρκών» οι δύο έννοιες χρησιμοποιούνται συνθετικά και συμπληρωματικά, παρά αντιθετικά. Όπου υπάρχει δυαλιστική αντίθεση, όπως π.χ. στα Σοφ. Σολ. 8,19-20 «παις δε ήμην ευφυής ψυχής τε έλαχον αγαθής, μάλλον δε αγαθός ων ήλθον εις σώμα αμίαντον» και 9, 15 «φθαρτόν σώμα βαρύνει ψυχήν», αυτή αφορμάται αποκλειστικά από την ελληνική φιλοσοφική σκέψη.

3.2.δ Η ψυχή και τα οστά

Η ανθρώπινη σάρκα για την οποία έγινε λόγος παραπάνω, μετά τον θάνατο διαλύεται πλήρως. Το γεγονός αυτό από μόνο του δημιουργεί έστω και σιωπηλά την προϋπόθεση για μία πίστη στη συνέχιση της ύπαρξης της ψυχής ξεχωριστά από το σώμα. Η παραδοσιακή παλαιοδιαθηκική ανθρωπολογία όμως, όντας από τα θεμέλιά της αντιδυαλιστική, δεν μπορεί να αποδεχθεί εύκολα την αυτονόμηση της ψυχής και την πλήρη «αποσωματοποίησή» της, αν θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον καταχρηστικό όρο. Κατ' αυτό το σκεπτικό αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στα μέλη εκείνα του ανθρώπινου σώματος τα οποία διασώζονται για μεγάλο χρονικό διάστημα εντός του τάφου, δηλαδή μετά τον θάνατο. Τα μέλη αυτά δεν είναι άλλα από τα οστά, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν την «πρώτη ύλη» για μία πιθανή μελλοντική (μεταθανάτια) αποκατάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης.

Η ζωτική δύναμη την οποία μπορεί να φέρουν τα οστά εντός τους φαίνεται από το χαρακτηριστικό παράδειγμα του 4 Βασ. 13,20-21. Κάποιος νεκρός Ισραηλίτης ρίχνεται λόγω βιασύνης και φόβου εξ αιτίας ληστρικής επιδρομής επάνω στα οστά του ανοκτού τάφου του προφήτη Ελισαίου και ξαναγυρνά στη ζωή.

Εξ ίσου, αν όχι περισσότερο, σημαντικές για το θέμα μας είναι οι αναφορές στα οστά ως «πρώτης ύλης» για την ανάσταση του ανθρώπου. Τέτοιες σαφείς αναφορές, όπου τα οστά των δικαίων θα ανατείλουν από το χώμα, συναντούμε

στον Τριτοησαΐα (Ησ. 66,14) και στη Σοφία Σειράχ (46,12 και 49,10). Έμμεση αλλά σαφής αναφορά είναι και αυτή του Δαν. 12,2 όπου γίνεται λόγος για ανάσταση « των καθευδόντων εν τω πλάτει της γης».

Η πιο γνωστή παλαιοδιαθηκική περικοπή όπου τα οστά αποτελούν τα λείψανα των ανθρώπων από τα οποία αρχίζει η ανάσταση, είναι η προφητεία του Ιεζεκιήλ στο 37,1-37,14. Στο εν λόγω κείμενο καθίσταται εμφανέστατη η ζωοποίηση των οστών, μέσα από μία δραματικότερη περιγραφή[67].

Στις προαναφερθείσες περικοπές δεν γίνεται κάποια σαφής αναφορά από τον συγγραφέα των κειμένων στη σχέση οστών και ψυχής. Καταδεικνύεται ωστόσο η δυναμική των οστών στην ανθρωπολογία της Παλαιάς Διαθήκης. Κατά τον τρόπο αυτόν μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητή η χρήση τους ως νοηματικό αντίστοιχο του νεφές. Στον Τριτοησαΐα (Ησ. 58.11) τα οστά απολαμβάνουν ό,τι μπορεί να απολαύσει η ψυχή από την φροντίδα του Θεού για τον άνθρωπο. Αλλού, χρησιμοποιείται ο συγκεκριμένος νοηματικός παραλληλισμός ακόμη περισσότερο στις περιπτώσεις όπου η ζωή του ανθρώπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο. Παραδείγματος χάριν στους στίχους 3 και 4 του 6^{ου} Ψαλμού η ταραχή του ανθρώπου γίνεται αισθητή τόσο στην ψυχή όσο και στα οστά του[68].

3.2.ε. Η ψυχή και το κεφάλι

Αν και δεν υπάρχει σε κάποιο σημείο εντός της Π.Δ. κάποια κοινή αναφορά για τους όρους κεφαλή και ψυχή, παρατηρείται ωστόσο εκτεταμένη χρήση του πρώτου όρου ως αντικείμενου αποδοχής ενεργειών αντίστοιχων με εκείνες που αποδέχεται η ψυχή.

Η κατ' εξοχήν ιδιότητα της ψυχής, όπως ήδη εκτενώς έχουμε παραθέσει, είναι αυτή της ζωτικής δύναμης. Στην αντίστοιχη συνάφεια έγιναν αναφορές σε αρκετά χωρία στα οποία η ψυχή εμφανίζεται να διατρέχει θανάσιμους κινδύνους. Παρόμοια χρήση παρατηρείται και για τον όρο «κεφαλή». Η κεφαλή γίνεται αποδέκτης της κατάρας που ακολουθεί τα θανάσιμα αμαρτήματα και ιδιαίτερα τον φόνο. Χωρία που στηρίζουν αυτήν την θέση είναι Τα εξής: Β' Βασ. 1,16[69], 3,29, Δ' Βασ. 2,44 και Ιεζ. 33,4.

Μία άλλη βασική λειτουργία της ψυχής την οποία ήδη έχουμε δει, είναι αυτή του βασικού αποδέκτη της ευλογίας του Θεού. Η ιδιότητα αυτή σε πολλά σημεία της Π.Δ. αποδίδεται στο κεφάλι. Έτσι με την επίθεση των χειρών στο κεφάλι μεταδίδεται κάθε ευλογία, όπως στην περίπτωση της ευλογίας των Εφραΐμ και Μανασσή από τον παππού τους Ιακώβ (Γεν. 48,14-16). Η ευλογία του Θεού εξάλλου μεταδίδεται στην κεφαλή κάθε δικαίου (Παρ. 10,6, 11,26).

[Συνεχίζεται]

[65] *TWzNT*, σ. 623

[66] Για το βιβλικό περιεχόμενο του όρου «σαρξ» και το νοηματικό του πλάτος βλ. Ι. Καραβιδόπουλου, «Βιβλική θεολογία και αρχαία ελληνική φιλοσοφία», στο *Γρηγόριος ο Παλαμάς* 46 (1963), σ. 82-88.

[67] Για την ερμηνεία της περικοπής αυτής, καθώς και της προηγούμενης του Δαν. 12,2 -3, 13 βλ. Δ. Καϊμάκη μν. έρ., *Η ανάσταση των νεκρών στην Παλαιά Διαθήκη*, σ.53 κ.ε. και 122 κ.ε.

[68] «*ίασαί με, κύριε, ότι εταράχθη τα οστά μου, και η ψυχή μου εταράχθη σφόδρα: και συ, κύριε, έως πότε;*»

[69] «*και είπεν Δαυίδ προς αυτόν Το αίμα σου επί την κεφαλήν σου, ότι το στόμα σου απεκρίθη κατά σου λέγων ότι Εγώ εθανάτωσα τον χριστόν κυρίους.*»

<http://bitly.com/1BXJExd>